

РЕГІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ: ПОСТРАДЯНСЬКИЙ УСТРІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Артур МАРГУЛОВ

orcid.org/0000-0001-9543-540X

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського університету внутрішніх справ

Анотація. *Визначення політичного вектора розвитку держави багато в чому залежить від політичної еліти. Маючи власні закони функціонування, вона презентує соціально-комунікативні практики адаптації до життєвих умов у суспільстві. Політичну еліту можливо розглядати як соціальну організацію із притаманними їй рисами. Політична еліта пострадянського простору чітко презентувала свою правонаступність еліті радянського періоду. Методи рекрутингу нових членів, чітка ієрархічна система управління, консервативність поглядів, підсвідоме тяжіння до інтеграційних форматів на тлі зрозумілих для себе територіально-економічних просторів, формування ідеології, яка користується радянською наративною термінологією. Саме такий формат регіональної політичної еліти було презентовано в окремих районах Донецької та Луганської областей, окупованих росією.*

Досліджуючи роль та місце регіональної політичної еліти в окупації окремих регіонів Донецької та Луганських областей, можливо визначити певні факти: еліти сприяли дестабілізації політичної ситуації в регіоні напередодні окупації, еліти відсторонились від реагування на перші прояви гібридної агресії, представляючи місцеві органи влади, блокували правозастосування українських законів під час агресії. Своєю бездіяльністю у кризовій ситуації вони сприяли блокуванню громадських протестних рухів, що створило інформаційну картину підтримки місцевим населенням дій з окупації регіону. Це стало результатом процесу формування регіональних еліт у пострадянському політичному просторі. Розглядаючи радянську політичну спадщину як базову, намагаючись законсервувати свій вплив та запобігти утворенню політичної конкуренції у регіоні, місцеві еліти змогли втілити в життя усучаснений радянський стиль керування суспільством. До цього необхідно додати про переваги, які економічний сектор політичних еліт мав від співпраці з російською економікою.

Ключові слова: політична еліта; пострадянська номенклатура; регіональна політична еліта; російсько-українська війна.

REGIONAL POLITICAL ELITES: THE POST-SOVIET ORDER OF UKRAINIAN POLITICS

Artur MARHULOV

Doctor of Historical Sciences, associate professor, professor of the Department of International Relations, Social and Humanitarian Disciplines, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Annotation. *The definition of the political vector of a state's development depends to a large extent on the political elite. Having its own laws of operation, it presents socio-communicative practices of adaptation to life conditions in society. The political elite can be seen as a social organisation with its own inherent characteristics. The political elite of the post-Soviet space clearly presented its right to succeed the elite of the Soviet period. Methods of recruiting new members, a clear hierarchical management system, conservative views, a subconscious orientation towards integration formats*

against the background of territorial and economic spaces that are understandable to them, and the formation of an ideology using Soviet narrative terminology. Such a format of regional political elite was presented in certain areas of the Donetsk and Luhansk regions occupied by Russia.

Studying the role and place of the regional political elite in the occupation of certain areas of the Donetsk and Luhansk regions, definite facts can be determined: the elite contributed to destabilising the political situation in the region on the eve of the occupation, the elite refrained from responding to the first manifestations of hybrid aggression, representing local authorities, blocked the application of Ukrainian laws during the aggression. With their inaction in a crisis situation, they contributed to the blocking of public protest movements, which created an image of support for the local population's actions in occupying the region. This was the result of the process of forming regional elites in the post-Soviet political space. Considering the Soviet political heritage as a base, trying to preserve their influence and prevent the formation of political competition in the region, local elites managed to implement a modernised Soviet style of governing society. In addition to this, it is necessary to add preferences that the economic sector of political elites had from cooperation with the Russian economy.

Key words: political elite; post-Soviet nomenclature; regional political elite; Russian-Ukrainian war.

Постановка проблеми. Російська військова агресія проти України стала площиною концептуального осмислення історичного минулого та сьогодення, одним із факторів якого є місце та роль політичних еліт у національно-політичному спротиві загарбнику й формуванні суспільно-політичного світогляду. Події 2014 та 2022 років, які відбулися в Україні, презентували суспільству різні концепти реалій цього феномену. Еволюція світоглядної та функціональної складових політичних еліт демонструє докорінні зміни українського суспільства.

Формат сучасних політичних еліт має дві ретроспективи. З одного боку, потрібно визначати глибинну історичну спадщину демократичного управління в українському суспільстві. Така практика базується на політико-правових позиціях (Конституція П. Орлика тощо), державно-політичних засадах (формати української державності: Київська Русь, Гетьманщина, державні формати початку ХХ ст.) та суспільно-політичних (обмеженість кріпосного права, козащина, формати боротьби за незалежність

різних історичних періодів). З другого боку – тоталітарно-авторитарна радянська ментально-світоглядна практика, яка вплинула на формування переважної більшості сучасних орієнтирів українського суспільства.

Політична еліта часів незалежності – це площина еволюції від авторитарного способу функціонування до реального демократичного. Важкий та поступовий перебіг цих процесів набув індикативних показників за умов російської агресії. Розгляд політичних еліт у Донецькій та Луганській областях – яскравий приклад відображення процесів зміни якісних характеристик еліт та їх циркуляцій. Регіон дослідження був обраний з ознак наявності ментально-історичних форматів політичних еліт та ситуативних гострих соціально-політичних викликів у 2014–2022 роках (військової агресії Росії).

Трактування терміна «еліта» (від лат. *eligo* – вибираю та франц. *elite* – краще, добірне) має соціологічну та політологічну інтерпретації. Загальноновизнане поширення він отримав на початку ХХ ст. Зазвичай термін використовується

для ідентифікації привілейованої верстви населення, яка здійснює культурні та соціально-політичні функції в суспільстві, на протигагу від іншої частини суспільства. Класичними підходами у розгляді феномену еліт є функціональний (альтиметричний) та ціннісний (меритократичний).

Аналіз джерел і останніх публікацій. Джерельною базою дослідження є матеріали ЗМІ, які демонструють діяльність політичної еліти у конкретних кризових ситуаціях [2–8; 18–21]. Праці дослідників політичної еліти відрізняються історичними особливостями, але збігаються у концептуальному розумінні. Еліта – це кількісно нечисленна частина суспільства, яка здатна формувати та транслювати своє бачення етично-культурного, політико-правового, технологічно-концептуального розвитку суспільства. Ефективність такої трансляції базується на рівні загального авторитету серед населення та може бути побудована на глибинній моральності, економічних досягненнях, технологічних новаціях, професійних успіхах, ментальних усвідомленнях мас.

Витоки теоретичного та функціонального апарату напрацьовувались ще за часів античності. Концептуальні засади еліністичного напрямку було закладено у працях Г. Моска, в яких він виокремлює меншість, яка здійснює організаційне управління суспільством за умов пасивно-індиферентного ставлення більшості. Цю меншість він визначає як «правлячий клас». Він є одним із засновників функціонального підходу аналізу еліт. Природу змін правлячого класу він пов'язує із закономірностями зміни суспільства та людськими особливостями. За твердженням Г. Моска,

відкритість каналів оновлення еліт є гарантією соціальної стабільності [16].

Класиком елітарних досліджень є В. Парето, погляди якого формують ціннісний підхід розгляду політичної елітології. Досліджуючи зазначену проблематику, він визначає еліту як осіб, які мають найбільш вагомі показники у сфері своєї діяльності, поділ політичної еліти на правлячу та неправлячу з огляду на наявність управлінського ресурсу. Дослідник виділяє основні типи еліт: «леви» та «лиси». До першої категорії він відносить представників політичної еліти, які характеризуються консервативними поглядами та радикальними діями. До другої – політиків з чітким усвідомленням своїх цілей, які користуються арсеналом політичних спекуляцій та не нехтують суспільно неприйнятними методами (обман, підкуп тощо). Циркуляція еліт – природне явище, за яким з'являються нові члени та соціальні групи. Появі та просуванню контреліт передують припинення циркуляції еліт [17].

Для розкриття визначеної проблематики були використані власні дослідження з історії розвитку міського способу життя Донбасу та формування тут промисловості [9; 11]. Події російсько-української війни та її вплив на окремі регіони Донецької та Луганських областей детально розглядаються у працях В. Березняк, А. Демичева, Р. Фурфаро, М. Козловец, О. Клименко [13; 15; 17]. Дослідники презентують соціально-гуманітарну та політичну ситуацію напередодні та під час зазначених нами подій. Звертає на себе увагу праця Е. Скиби, в якій вона розглядає питання ідентичності у контексті сучасних трансформацій [14].

Метою нашого дослідження є аналіз формування та функціонування політичних еліт у Донецькій та Луганській областях у перших десятиліттях відновлення незалежності та їх місце у російсько-українській війні 2014–2022 років. Виходячи із поставленої мети, маємо виконати такі завдання: дослідити історичні особливості формування регіональної еліти, визначити специфічні риси регіональної ментальності, виокремити практики формування сучасної політичної еліти в регіоні та визначити її роль у воєнних подіях.

Виклад основного матеріалу. Еволюція процесів державотворення в Україні, які вийшли з 2014 року на новий концептуальний формат, призвела до докорінної зміни не лише соціальних та ментальних наративів, а й характеру структури політичної еліти. Запит суспільства до еліт базувався на їх функціонуванні у площині подальших кроків до європейської інтеграції та докорінному реформуванні державних інституцій, формуванні нової парадигми сприйняття зовнішнього світу на тлі забезпечення внутрішньодержавної консолідації та стабільності. Такі вектори еволюції посилювались на фоні наявності впливового проросійського лобі.

Концепт політичної еліти в умовах Донецько-Луганського регіону було трансформовано у широкий спектр понять. Саме політична еліта виконувала функції владної еліти, управляючої еліти та правлячої еліти на регіональному рівні. Така монополія стала результатом відсутності дієвої опозиції або її тотального переслідування, відсутності практик демократично-політичної культури в суспільстві та наявності лобізму промислово-олігархічних структур.

Поляризація політичного життя країни внаслідок Помаранчевої революції призвела до монополізації політичного життя та формування регіонального наративу. Підігриваючи електоральні настрої регіональною особливістю та спекулюючи на культурно-економічних цінностях, було здобуто безпрецедентну підтримку з боку місцевого населення. Формування регіональної політичної консолідації базувалось на широкій підтримці та зацікавленості з боку місцевих промислово-олігархічних структур. У такий спосіб відбувалось формування регіональних політичних еліт.

Ментально-ціннісні орієнтації місцевого населення формувались ще з радянських часів. Промислова складова регіону та його загальнодержавне значення в епоху широкої індустріалізації культивували ідеологію привілейованого статусу. Такий статус поширювався не лише на економічну складову, а й на соціальну. Шахтарські страйки 1989–1990 років продемонстрували можливість маніпулятивної складової із державною владою та лише підсилили усвідомлення позицій привілейованого статусу. Дієвість масових робочих рухів (незважаючи на економічні трансформації) для отримання преференцій заклала початок формування політичної еліти на привілейованих позиціях. Ідея статусності праці шахтарів, металургів та інших промислових фахівців регіону була каналізована з індивідуального на колективне, з загальнодержавного на регіональне світобачення. Все це відбувалось на тлі посиленої деградації виробництва та регіону, що призвело до міграції населення краю. Намагання олігархів приватизувати промисловість регіонально-державного значення позиціонувалось

як чергова перемога місцевого характеру. Політичним елітам вдалося побудувати модель пострадянського стилю формування еліт та керування суспільством. Пріоритетними маркерами політичних еліт був акцент на управлінській якості в умовах виробничих циклів, жорстка регламентація діяльності та колективна підпорядкованість на фоні відсутності особистої ініціативи. Так, обмежений демократизм інтерпретувався як економічне лобювання, а регіональна геополітична стратегія – як досягнення демократії.

Виробнича специфіка регіону формувала відповідний кваліфікований контингент. Традиційна відсутність політичної активності у 1990-х роках утворила вакуум політичних еліт. За регіонально-радянською особливістю ними почали ставати керівники підприємств, а основною вимогою електорату було забезпечення матеріального добробуту. За анкетними відомостями Донецьку міську раду у період з 1991 по 2014 рік очолювали чотири особи. Двоє з них були до обрання «вихідцями» з промисловості (один – керівник вугільного підприємства шахти ім. Засядька, інший – головний інженер «Донецькжитлобуду»), третій мав суттєвий досвід роботи на керівних посадах у КПУ та лише четвертий, який обіймав посаду протягом 1990–1992 рр., працював у сфері освіти. Троє з голів були членами Партії регіонів. У період з 1993 – 14 липня 2014 рр. шляхом переобрань міську раду очолювало дві особи. Також свідченням нашої гіпотези може стати аналіз складу депутатського корпусу Верховної Ради України другого скликання (1994–1998) [2]. Депутати регіону за сферою діяльності:

Сфера діяльності / Область	Донецька область	Луганська область
Торгівля	1	
Військова	3	
ЗМІ	2	1
Освіта	9	4
Промисловість/ транспорт	21	10
Адміністративні посади	5	2
Партійна	2	1
Підприємництво	2	2
Сільське господарство	1	2
Прокуратура / правоохоронні органи	1	2

Іншою характерною ознакою для формування політичних еліт Донецької та Луганської областей є досвід політичної діяльності в Комуністичній партії СРСР/України на різних рівнях адміністрування. Так, за нашими підрахунками, з 48 депутатів від Донецької області 33 (68,75%) мали такий досвід. У Луганській області з 25 депутатів – 19 (76%). Відсутність політичної альтернативи та консервування ідеї зверхності регіональних особливостей лише завуальовувало перехід радянсько-партійної номенклатури до політичної площини у незалежній Україні [2]. З появою Партії регіонів (2001) переважна більшість місцевої політичної еліти «усучаснилась», стала її членами та монополізувала органи виконавчої та законодавчої влади в регіоні. Її представники майже одноосібно здійснювали управлінські та політичні функції, заручившись переважною підтримкою електорату. З міст Донецької та Луганської областей у довоєнний час, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, міськими головами були

представники Партії регіонів. У Донецькій області з 12 окупованих міст – у 10, у Луганській області з 10 – 8 [7].

Позиції політичної еліти в критичній ситуації 2013–2014 рр. визначили рівень її сталості та сформованості. В регіональному вимірі політичні еліти позиціонувались як виключно добрі господарники, але завжди транслиували своє бачення загальнодержавних концептів розвитку з активним власним світоглядом. Так, у своєму виступі мер міста Донецька під час Революції Гідності заявляв, що «перемовини не можна вести з терористами, по-іншому назвати людей, які змушують політиків прийняти вигідні для них рішення, я не можу. Лідери опозиції повинні відмежуватись від підтримки бойовиків майдану...» [2]. У той час міський голова м. Луганська Сергій Кравченко у своєму інтерв'ю зазначив, що запросив мешканців свого міста до Києва, зібравши цілий потяг, для відстоювання своїх позицій та підтримки діючої на той час влади. За його словами, цей захід вдався за фінансової підтримки Партії регіонів [4].

Промови представників місцевого самоврядування демонструють обізнаність ними політичної ситуації, чітку концепцію поглядів та можливість ефективно консолідувати місцеві громади задля відповідної політичної мети. Така діяльність відбувалась на тлі широкого застосування адміністративного ресурсу.

15 квітня 2014 року міський голова Донецька Олександр Лук'яненко заявив, що вважає людей, які захопили Донецьку ОДА, «не сепаратистами, а людьми, обуреними ситуацією» [5]. На тлі цього він всіляко блокував вияв національно-патріотичної частини населення міста.

Наявна проросійська риторика, яка відповідала «де-факто» політичному курсу місцевих еліт та політичних сил, призвела до некритичного сприйняття подій. У розпал сепаратистських рухів на сході України місцева політична еліта тримала нейтральну позицію, намагаючись зробити акцент на своїй діяльності по забезпеченню соціально-економічних потреб населення. Більш того, спираючись на своє панівне політико-правове становище, місцеві еліти намагались поширити своє бачення подій та блокували діяльність національно-патріотичної частини суспільства [6]. Вони не змогли чітко ретранслиувати власну геополітичну стратегію, зайняли очікувальну позицію, при відсутності реального суспільного авторитету не зуміли консолідувати населення регіону. Внаслідок таких дій було втрачено стратегічну ініціативу, а вплив на свідомість громадян була захоплена диверсійно-радикальними елементами, які використали сформовані ментально-регіональні наративи для зміни державної влади. Дискредитувавши себе відсутністю реальної діяльності у кризовій ситуації, ця політична еліта була змушена втратити свої панівні адміністративно-управлінські та політичні позиції. Виміром авторитетності цієї влади є, на наш погляд, відсутність суспільної підтримки та повне політичне забуття. Переважна більшість колишніх політиків із тимчасово окупованих територій не змогли інтегруватись у суспільно-політичний український простір, а представники політичної еліти, які залишились на окупованій території, так само були усунені від системи управління регіоном та втратили елітарні позиції.

Виходячи з нашого аналізу, можна стверджувати, що моделлю політичної

еліти, яка презентується на прикладі окремих регіонів Донецької та Луганської областей, є усучаснена радянська партійно-адміністративна. Користуючись практиками радянського часу, була утворена система обмеженого демократизму. Вона передбачала однопартійну монополію та домінування, усунення громадянського суспільства від управління соціально-політичними процесами, безальтернативність політичного дискурсу. Суттєві економічні зрушення регіону підмінялись концепціями політичних вимірів та формували аполітичність місцевого населення. Електорату було «запропоновано» соціальний договір, за яким соціально-економічний добробут обмінювався на відсутність політичних ініціатив. Цікавим є той аспект, що схожі тенденції за часом відбувались у сусідній державі (росії).

З часів Революції Гідності та російської військової агресії почалося формування нової української та державницької ідентичності. Змінився концепт політичної еліти. Останні вибори президента України та депутатів Верховної Ради продемонстрували наступний етап перехідної моделі демократії. Електоральний запит на незаангажовану політичну еліту ретранслявався у докорінні зміни. Суспільство свідомо дистанціювалось від перехідних моделей радянського та початкового демократичного формату політичних еліт. На зміну професійним політикам з «минулим» прийшли політики, які сповідують сучасні ментально-орієнтовані цінності, мають певний суспільний авторитет, публічність та відкритість для суспільства. У період 2020–2022 рр. можна констатувати певний вплив авторитету президента у виборчому процесі та дезорганізаційні

тенденції у політичній еліті, що характеризувались відсутністю організованості всередині політичної еліти внаслідок відсутності досвіду управління та стійкості самої еліти.

Чергові вибори до місцевих органів влади на підконтрольній українській території відбулися 25 жовтня 2020 року, під час яких обирались депутати та голови міських, сільських і селищних рад. Політичні партії були представлені в міських радах Донецької області у такий спосіб: політична партія «Слуга народу» – 266 депутатів (21,3% від загальної кількості обраних депутатів), самовисування – 67 депутатів (5,3%), політична партія «Опозиційна платформа – За життя» – 472 депутати (37,9%), політична партія «За майбутнє» – 62 депутати (4,9%), Європейська солідарність – 22 депутати (1,7%), політична партія «Наш край» – 36 депутатів (2,8%), політична партія «Опозиційний блок» – 84 депутати (6,7%), політична партія «Порядок» – 90 депутатів (7,2%), політична партія «Блок Вадима Бойченка» – 59 депутатів (4,7%). У Луганській області ця статистика виглядає таким чином: політична партія «Слуга народу» – 91 депутат (14,7%), самовисування – 27 депутатів (4,3%), політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» – 23 депутати (3,71%), політична партія «Опозиційна платформа – За життя» – 223 депутати (36%), політична партія «За майбутнє» – 18 депутатів (2,9%), Європейська солідарність – 11 депутатів (1,7%), політична партія «Наш край» – 210 депутатів (33,9%), політична партія «Опозиційний блок» – 16 депутатів (2,5%) [18].

Головами міських, сільських та селищних рад за партійною належністю у Донецькій області стали: представники

політичної партії «Слуга народу» – 6 голів (16,6% від загальної кількості обраних голів), самовисування – 12 голів (33,3%), політична партія «Опозиційна платформа – За життя» – 12 голів (33,3%). У Луганській області: представники політичної партії «Наш край» – 5 голів (27,7% від загальної кількості обраних голів), самовисування – 8 голів (44,4%), політична партія «Опозиційна платформа – За життя» – 5 голів (27,7%) [19].

Наведені дані презентуються без врахування 10 територіальних громад Донецької області та 8 громад Луганської області. Проведення місцевих виборів 25 жовтня 2020 р. на цих територіях, за висновками Донецької та Луганської обласних військово-цивільних адміністрацій, було неможливо.

Статистичні показники вказують на той факт, що представництво політичних еліт відповідно до партійної належності має тенденції до змін. Враховуючи «реінкарнаційні» зміни Партії регіонів у низку інших політичних сил, вони зберігають провідне місце у політичному просторі регіону. Домінуванню попередніх часів були нанесені негативні репутаційні втрати. На фоні цього почали з'являтися нові політичні сили, які претендували на позиції політичної еліти. Процес зародження цієї контреліти відбувався на фоні протестних настроїв проти світоглядних та суспільно-економічних позицій місцевої політичної еліти. Рішучого осуду суспільства зазнала політична еліта регіону, яка внаслідок російської агресії та власної безініціативності допустила формат окупації окремих регіонів Донецької та Луганської областей.

Військова агресія продемонструвала еднання електорату та його всебічну

підтримку місцевої, регіональної та загальнодержавної еліти. Викрадення та затримання представників місцевого самоврядування спричиняло появу громадських акцій підтримки представників політичної еліти навіть в умовах окупації українських міст. Так, для прикладу, в 150-тисячному окупованому місті Мелітополі після викрадення мера зібралось понад дві тисячі місцевих мешканців з вимогою його звільнення [8]. Єднання політичної еліти та представників громадянського суспільства у такий спосіб продемонструвало широку підтримку позиції та дій еліти, зародженню нової конфігурації концепції еліт.

Чітка державницька позиція політичних еліт та розширення визначених компетенцій у кризовій ситуації презентує їх можливість брати на себе відповідальність та транслювати прагнення громадянського суспільства. Об'єктом їх діяльності стало не лише задоволення потреб громади, а й захист прав та свобод населення у чітко визначеному державному контексті. Офіційні та неофіційні промови міського голови міста Маріуполя Вадима Бойченка з перших днів російської війни (2022 року) містять чітку термінологію та класифікацію подій. Він визначає війну – війною, російські війська – загарбниками, підтримує дії Збройних сил та інших військових формувань України, не приховує власних продержавних поглядів. На фоні постійних обстрілів він намагався налагодити, по можливості, безперерйну роботу комунальних служб міста. Своєю інформаційну діяльність він проводив за допомогою публічних месенджерів з відкритим доступом для всіх членів громади [20]. Його риторика не змінилась

навіть за умов, коли місто знаходилося у повному оточенні, та втрати частини території. Незважаючи на особисту загрозу життю та здоров'ю, він до останнього можливого часу залишався у місті, уособлюючи високий рівень професіоналізму, патріотизму та вольових якостей [21].

Характерною ознакою політичної еліти під час військового конфлікту 2022 року є відсутність відстороненості від політичної ситуації в регіоні та країні. Вона транслює чітко визначені державницькі переконання та позиції у публічному інформаційному просторі. Представники еліти, які посідали адміністративно-управлінські посади у великих та середніх за чисельністю населених пунктах, не стають на позиції колабораціонізму, нечисленні прояви якого викликають нерозуміння та відторгнення з боку громадськості. Так, до реєстру колаборантів, які у різний спосіб підтримували дії російських загарбників, було віднесено голів Макарівської ОТГ, Кременецької ОТГ, Станично-Луганської селищної територіальної громади, Міловської селищної територіальної громади.

Представники політичної еліти демонструють публічну відкритість, обізнаність проблем громади, високий рівень комунікації із центральними органами влади та власними громадами. В складних умовах вони налагодили канали співпраці на всіх рівнях з політичними елітами різних регіонів країни, що призвело до підняття їх статусу до загальнодержавного рівня.

Виходячи з розуміння критеріїв політичної еліти, ми маємо визначити двовекторність цього терміна. Це перш за все ціннісний критерій, що включає в

себе характеристики тих, хто відповідає управлінським вимогам, та функціональний критерій – ті, хто керує. Випробування кризовою ситуацією продемонструвало новий формат політичної еліти в українському середовищі. Відійшовши від формально-номенклатурного способу формування та ієрархічно-структурованого способу функціонування з імітаційними ознаками всебічної підтримки, політичні еліти продемонстрували сучасний концепт. Він базується на дієвій можливості каналізувати державні та суспільні запити, мати всебічну підтримку як з боку електорату своїх прихильників, так і опонентів, прозорості своїх дій та намірів. Сучасна політична еліта неочікувано для українського суспільства започаткувала новий тренд демократичної ідентичності, що стало базисом для формування політичної та державницької самосвідомості суспільства.

Висновки. Виходячи із концепції Г. Моска, ми спостерігаємо процес трансформації політичної еліти. Політичні еліти раннього демократичного періоду були під впливом олігархічно-радянської моделі формування з наявністю напівзакритих каналів формування та чітко регульованих внутрішніх структурно-ієрархічних відносин. Такий спосіб був обумовлений бажанням та можливостями «багатства» створювати політичну владу, але мав перспективу або виродження, або авторитарних схильностей. Широкими можливостями для існування такої моделі була поставторитарна специфіка ментальності суспільства за умов повільної трансформації політичних інституцій та політичної влади до стандартів реальної демократії. Така еліта мала широку підтримку

у суспільстві, яке зберігало пострадянський світогляд в умовах індустріально-го виробництва. Глобальні інформаційні комунікативні мережі, трансформація виробничих циклів та поява генерації, яка не мала ідеологічно-інформаційних обмежень, призвели до нових суспільних запитів. Просування світових демократичних трендів, які отримали історичне (дорадянське) ментальне усвідомлення у переважній більшості населення країни, спричинило появу нової політичної реальності та започаткувало генерації нової політичної еліти. Дистанціювання від кланово-олігархічних інтересів, намагання відповідати світовим демократичним трендам, політико-економічна дискредитація попередніх політичних еліт та докорінні зміни ментальних орієнтацій суспільства призвели до втілення у життя інструментарію зміни політичних еліт.

Поділяючи концептуальні позиції теоретичних поглядів Г. Моска про залежність процесів оновлення еліт та соціальної стабільності, можна стверджувати про перспективи такої тенденції. Отже, відкриті та приховані політичні технології в українському суспільстві, які базувались на різному стратегічному векторі розвитку держави та презентувались проєвропейськими та проросійськими наративами, стали неможливими де-факто та де-юре. Утворена чітко визначена політична еліта, яка має проєвропейське спрямування.

Цікавими є проєкція позиціонування політичних еліт та їх реалії. Наявність вольових якостей, незламність характеру, чіткі політичні погляди та тверезість мислення, рішучість, наполегливість, цілеспрямованість давали можливість представникам політичних еліт регіону

станом до 2020 року позиціонувати себе як «левів». Опоненти для них завжди були із табору «лісів» – підступні, гнучкі, схильні до компромісів. Насправді ця міфологія розвіялась у форматі кризових суспільно-політичних явищ. Класичні «леви» повели себе як «лиси», а сучасні нібито «лиси» продемонстрували себе справжніми «левами».

Сучасна політична еліта формувалась як контреліта в умовах домінування та відсутності циркуляції правлячої еліти. На виборах 2020 року суспільство пішло шляхом докорінно радикального процесу зміни еліт. Ознаками нової еліти були часткова або повна відсутність політичних практик, опосередкований рівень професіоналізму, переважно молодий вік. Вона стала антиподом існуючої еліти. Відкритість та публічність, відсутність політичного бекграунду, підзвітність та прозорість, чітке бачення та прагнення до системи європейських ціннісних орієнтирів стають конкурентоспроможною моделлю успіху для неї.

Визначена нами проблематика не обмежується наявними дослідженнями, а виходить на новий рівень наукового аналізу за умов залучення нових джерел дослідження. Під час подальшого наукового пошуку вона стане пріоритетним напрямом як новий тренд політичного життя сучасної України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія історії України. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Elita (дата звернення: 21.11.2023).
2. Верховна Рада України (офіційний веб-сайт). Народні депутати України 2-го

- скликання (1994–1998). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radac_gs09/d_index_arh?skl=2 (дата звернення: 21.11.2023).
3. Виступ міського голови м. Донецька. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Bm2Dka5m3Eg&ab_channel=5%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB (дата звернення: 21.11.2023).
4. Інтерв'ю міського голови м. Луганська Сергія Кравченка. URL: https://www.youtube.com/watch?v=9VxdeDGN_Lc&ab_channel=hromadske (дата звернення: 21.11.2023).
5. 10 днів, які змінили Україну: 23 листопада 2013. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/11/141121_10_days_in_november_2013_23_az (дата звернення: 21.11.2023).
6. Євромайдан в Донецьку заявляє о можливому штурмі провокаторами Донецької ОГА. URL: <https://www.ostro.org/general/society/news/436105/> (дата звернення: 21.11.2023).
7. Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085-2014-%D1%80#Text>; <https://www.wikiwand.com/> (дата звернення: 21.11.2023).
8. Кто такой мэръ Мелитополя Иван Федоров и за что его похитили оккупанты РФ. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2022/03/15/7331552/> (дата звернення: 21.11.2023).
9. Маргулов А. Х. Возникновение и развитие крупнейших уездных городов Донбасса. Межэтнические культурные связи в Донбассе: история, этнография, культура. Донецк: Международный фонд «Відродження», ДонНУ, 2000. С. 45–49.
10. Margulov A. Theory of the «ideal state» Niccolo di bernardo Machiavelli: key positions. ББК 60.5 С-91, 140.
11. Маргулов А. Х. Урбанізація Донбасу у 1861–1917 роках. Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.01 / Донецький національний університет. Донецьк, 2005. 19 с.
12. Margulov A. Assyrian national elites of Georgia in the 1920s: Public policy and national cultural identity. *Східноєвропейський історичний вісник*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 20. С. 93–104.
13. Березняк В., Демичева А., Фурфаро Р. Порухення Російською Федерацією прав людини в умовах повномасштабної збройної агресії проти України. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2023. Т. 3. № 1. С. 218–229.
14. Скиба Е. Ідентичність як базове поняття концепту сучасне суспільство. *Українознавчий альманах*. 2013. № 11. С. 125–128.
15. Klymenko E. Analysis of the state of the leading sectors of the economy in Donbas for the old industrial region–summer-autumn of 2014. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. Т. 3. № 4. С. 107–114.
16. Mosca G. *The Ruling Class*. New York: McGraw-Hill, 1939.
17. Kozlovets M. А. Політична еліта як суб'єкт державотворення в умовах трансформації українського суспільства. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2017. Т. 33. № 2. С. 74–87.
18. Політичні партії, представлені в місцевих радах (за суб'єктом висування). URL: <https://www.rada.gov.ua/documents/atuu/205955.html?search=%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8%202020> (дата звернення: 21.11.2023).
19. Суб'єкти висування сільських, селищних, міських голів, обраних на місцевих виборах 25 жовтня 2020 року. URL: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/ADM/el2020/2golovi_vis.pdf (дата звернення: 21.11.2023).
20. Мер Маріуполя Вадим Бойченко розповів про ситуацію в місті. URL: https://www.youtube.com/watch?v=-yTEHFq_sxs&ab_channel=%D0%A2%D0%A1%D0%9D (дата звернення: 21.11.2023).
21. Мер Маріуполя Вадим Бойченко розповів про гуманітарну ситуацію у Маріуполі

та злочини окупантів. URL: https://www.youtube.com/watch?v=KGnsbKUPjD4&ab_channel=UkrinformTV (дата звернення: 21.11.2023).

REFERENCES

1. *Encyclopedia of the History of Ukraine*. [online] Available at: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Elita [Accessed 21 November 2023]. [in Ukr.]
2. *Verkhovna Rada of Ukraine (Official Website). People's Deputies of Ukraine of the 2nd Convocation (1994–1998)*. [online] Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radac_gs09/d_index_arh?skl=2 [Accessed 21 November 2023]. [in Ukr.]
3. *Speech of the Mayor of Donetsk*. [online] Available at: https://www.youtube.com/watch?v=Bm2Dka5m3Eg&ab_channel=5%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB [Accessed 21 November 2023]. [in Rus.]
4. *Interview with the Mayor of Luhansk Serhii Kravchenko*. [online] Available at: URL:https://www.youtube.com/watch?v=9VxdeDGN_Lc&ab_channel=hromadske [Accessed 21 November 2023]. [in Rus.]
5. *10 Days that Changed Ukraine: November 23, 2013*. [online] Available at: URL:https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/11/141121_10_days_in_november_2013_23_az [Accessed 21 November 2023]. [in Ukr.]
6. *Euromaidan in Donetsk Announces a Possible Assault by Provocateurs of the Donetsk Regional State Administration*. [online] Available at: URL:<https://www.ostro.org/general/society/news/436105/> [Accessed 21 November 2023]. [in Rus.]
7. *On Approval of the List of Settlements, on the Territory of which State Authorities Temporarily do not Exercise their Powers, and the List of Settlements* [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085-2014-%D1%80#Text>; <https://www.wikiwand.com/> [Accessed 21 November 2023]. [in Ukr.]
8. *Who is the Mayor of Melitopol, Ivan Fedorov, and why was he Kidnapped by the Occupiers of the RF*. [online] Available at: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2022/03/15/7331552/> [Accessed 21 November 2023]. [in Ukr.]
9. MARHULOV, A. (2000). *The Emergence and Development of the Largest District Cities of Donbass. Interethnic Cultural Relations in Donbass: History, Ethnography, Culture*. Donetsk: International Fund Renaissance, DonNU, pp. 45-49. [in Rus.]
10. MARHULOV, A. *Theory of the «Ideal State» Niccolo di Bernardo Machiavelli: Key Positions*. BBK 60.5, pp. 91, 140. [in Eng.]
11. MARHULOV, A. (2005). *Urbanization of Donbas in 1861–1917*. [An abstract of thesis for Candidate of Sciences degree in History, specialty 07.00.01]. Donetsk National University, Donetsk, 19 p. [in Ukr.]
12. MARHULOV, A. (2021). *Assyrian National Elites of Georgia in the 1920s: Public Policy and National Cultural Identity*. *Shidnoevropeyskiy Istorichniy Visnik* (East European Historical Bulletin). Drogobych: Helvetika Publishing House, Issue 20, pp. 93-104. [in Eng.]
13. BEREZNIAK, V., DEMYCHEVA, A., FURFARO, R. (2023). *Violation of Human Rights by the Russian Federation in Conditions of Full-Scale Armed Aggression against Ukraine*. *Philosophy, Economics and Law Review*, Vol. 3, № 1, pp. 218-229. [in Ukr.]
14. SKYBA, E. (2013). *Identity as a Basic Concept of the Concept of Modern Society*. *Ukrainoznavchyi almanakh* (Ukrainian Studies Almanac), № 11, pp. 125-128. [in Ukr.]
15. KLYMENKO, E. (2017). *Analysis of the State of the Leading Sectors of the Economy in Donbas for the Old Industrial Region–Summer–Autumn of 2014*. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 3, № 4, pp. 107-114. [in Eng.]
16. MOSCA, G. (1939). *The Ruling Class*. New York: McGraw-Hill. [in Eng.]
17. KOZLOVETS, M. (2017). *The Political Elite as a Subject of State Formation in the Conditions of Transformation of Ukrainian*

Society. *Visnik NYuU Imeni Yaroslava Mudrogo. Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiologiia* (Bulletin of the Yaroslav Mudryi National Law University. Seria Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology), Vol. 33, № 2, s. 74-87. [in Ukr.]

18. *Political Parties Represented in Local Councils (by Subject of Nomination)*. [online] Available at: <https://www.rada.gov.ua/documents/atuu/205955.html?search=%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8%202020> [Accessed 21 November 2023]. [in Ukr.]

19. *Subjects of Nomination of Village, Settlement, City Heads Elected in Local Elections on October 25, 2020*. [online] Available at:

http://static.rada.gov.ua/zakon/new/ADM/el2020/2golovi_vis.pdf [Accessed 21 November 2023]. [in Ukr.]

20. *Mayor of Mariupol, Vadym Boychenko, Spoke about the Situation in the City*. [online] Available at: https://www.youtube.com/watch?v=-yTEHFq_sxs&ab_channel=%D0%A2%D0%A1%D0%9D [Accessed 21 November 2023]. [in Rus.]

21. *Mariupol Mayor Vadym Boichenko Spoke about the Humanitarian Situation in Mariupol and the Crimes of the Occupiers*. [online] Available at: https://www.youtube.com/watch?v=KGnsbKUPjD4&ab_channel=UkrinformTV [Accessed 21 November 2023]. [in Ukr.]

Позиції політичної еліти в критичній ситуації 2013-2014 рр. визначили рівень її сталості та сформованості. В регіональному вимірі політичні еліти позиціонувались як виключно добрі господарники, але завжди транслиували своє бачення загальнодержавних концептів розвитку з активним власним світоглядом.